

PERINTEINEN KIELIOPPI KOULUKIELIOPIN MALLINA

AIMO HAKANEN

Turun Yliopisto

Perinteisen kielioffin juuret työntyvät viidennen esikristillisen vuosisadan kreikkalaiseen filosofiaan, osin kauemmaksikin. Ei siis ole ihme, että traditionaaliseksi kutsuttu kielioppi sulkee piiriinsä suuren määrän mitä erilaisimpia kielen tarkastelua ja kuvaamistapoja. Tieteellisessä mielessä ei olekaan perusteita puhua perinteisestä kielioffista rajaamattomana käsitteenä. Käytännössä perinteinen kielioppi usein käsitetään ns. modernin kielitieteen kehittelemien kielioffimallien vastakohtaksi, ja tämä on myös minun esitykseni lähtökohta. On kuitenkin aiheellista muistaa, että uudenaikaiseksi nimitetty kielentutkimuskin versoo perinteisen kielitieteen vuosituhantisesta rungosta.¹

Suomessa perinteinen kielioppi samastetaan luontevasti Setälän kielioffiin, joka lukuisina painoksina ja muunnoksina on vuosikymmenien ajan palvellut suomen kielen oppikirjana kansakoulusta yliopistoon. Perinteisiä ovat myös esim. Aarni Penttilän Suomen kielioppi, joka on laajin ja seikkaperäisin tähän mennessä ilmestynyt suomen kielioppi, Paavo Siron Suomen kielen lauseoppi ja Osmo Ikolan Nykysuomen käsikirjaan sisällytetty Suomen kielioppi ja oikeakielisyysopas sekä käytännöllisesti katsoen kaikki ns. koulukielioffit. Ei ole mahdollista eikä edes aiheellista ryhtyä yksityiskohtaisesti vertailemaan perinteisiä kielioffeja keskenään tai kokonaan eri kieliteorioiden pohjalta syntyneisiin kielioffeihin. En kohdistakaan huomiota oppikirjoihin, vaan tarkastelen perinteistä kielioffia yhtenä teoreettisena mallina, jota muiden mallien tavoin yhä uudestaan voidaan soveltaa myös koulukielioffeihin. Aloitan nopealla silmäyksellä perinteisen kielioffin kehityslinjoihin.

1) Uudenaikaisen strukturaalikielitieteen perustaja Ferdinand de Saussure oli junggrammatikkojen oppilas ja generatiivisen transformaatiokieliopin luoja Noam Chomsky taas oli strukturalistien oppilas. Ks. esim. Ivič s. 129-137, 224-227; Karlsson s. 59-62, 67-76.

Antiikin kreikkalaisille kielen tutkiminen oli osa filosofiaa. Omaksi erikoisalakseen kielentutkimus kehittyi hellenistisenä aikana. Suurin ansio tästä kehityksestä lankeaa Aleksandrian koulukunnalle, joka myös laati kuuluisaksi tulleen kreikan deskriptiivisen kieliopin.² Aleksandrialaisia on kuitenkin moitittu kahdesta kohtalokkaasta virheestä: 1) He kohdistivat huomionsa teksteihin, siis kirjoitettuun kieleen. 2) Aleksandrialaiset asettivat ihanteekseen ja tutkimuksensa kohteeksi vanhojen tekstien klassisen kreikan, joka heidän mielestään oli loogisempaa, puhtämpää ja oikeampaa kuin hellenistisellä ajalla siirtokunnissa puhuttu kreikan yleiskieli koinee tai yleensä mikään muu ihmiskieli.³ Onkin myönnettävä, että nämä yleisperiaatteet ovat yksipuolisella suuntauksellaan rajanneet kielitiedettä parin vuosituhannen ajan eivätkä vielääkään ole päästäneet sitä kokonaan otteestaan.

Tässä yhteydessä ei ole mahdollista ulottaa tarkastelua perinteisen (kreikan) kieliopin kategorioihin, ei edes luokitteluperiaatteisiin, joiden loogisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden pohtiminen jatkuvasti on ajankohtainen asia.⁴ Kreikkalaisilta kielioppi periytyi roomalaisille ja kulttuurin valtakieleksi nousseen latinan välityksellä vähitellen koko läntiseen maailmaan. Itse kieliopin kannal-

2) Antiikin Kreikassa oli filosofisia koulukuntia, jotka kiistelivät keskenään mm. kielen olemuksesta. Naturalistien ja konventionalistien kielen alkuperää koskeva väittely muuttui vähitellen analogistien ja anomalistien väliseksi kiistelyksi siitä, mikä kielessä on säännöllistä, mikä säännötöntä. Tämä periaatekeskustelu jatkuu edelleenkin, joskin muuttuneena. Ks. Lyons s. 4-8. Ensimmäisen systemaattisen kreikan kieliopin laatijana pidetään toisella esikristillisellä vuosisadalla elänyttä Dionysos Traakialaista. Hänen kielioppiinsa ei vielä sisällynyt syntaksia. Syntaksia koskevan esityksen kirjoitti Apollonius Dyskolos vasta toisella vuosisadalla jKr.

3) Lyons s. 8-10.

4) Monissa tapauksissa perinteisen kieliopin luokitteluperiaatteet ja kategoriat vaikuttavat hyvin loogisilta, jopa luonnostaan lankeavilta, mikä osaksi selittyy siitä, että kieliopin rakentaminen kesti vuosisatoja. Eri kielten perspektiivistä tarkasteltaessa joudutaan kuitenkin toteamaan, etteivät perinteiset kategoriointiperiaatteet aina ole tarkoituksenmukaisia, saati ainoita mahdollisia. Esimerkkinä voisi mainita sanaluokkajaon. Se on käyttökelpoinen, jopa välttämätön, mutta on aivan ilmeistä, että aukotonta sanaluokkajakoa ei koskaan saada aikaan, mikäli edellytetään, että sen pitäisi olla universaali. Ks. Hakanen 1973 s. 15-16 ja siinä mainittua kirjallisuutta. Perinteisistä kieliopin kategorioista ym. ks. Lyons s. 10-12.

ta roomalainen aika ei merkinnyt mitään mullistuksia, vaikka kielioppien laatimisessa edistyttyinkin. Keskiaikaa voidaan luonnehtia samoin. Erikseen on kuitenkin aihetta muistaa skolastikkojen kielioopin universaalisuutta korostavat näkemykset.

Uutta voimakasta kehitysvaihetta merkitsi 1700-luvun lopulla syntynyt ja koko viime vuosisataa hallinnut vertaileva kielentutkimus, jonka ansioksi voidaan kirjata monet koko tähänastisen kielitieteen mittavimmat saavutukset. Erityisen merkittävänä koulukuntana olemme tottuneet pitämään junggrammaatikkoja. Nykyisin kuitenkin helposti kiinnitämme suhteettoman paljon huomiota junggrammaatikkojen virheisiin, joita toisaalta ei ole aihetta peitelläkään. Tässä mainitsen kaksi junggrammaattisen koulukunnan esiin nostamaa periaatetta, jotka loivat pohjaa kielitieteen myöhemmälle kehitykselle: 1) Entiseen verrattuna olennaisesti uutta ja merkityksellistä oli se, että kirjoitetun kielen rinnalle tulee puhuttu, elävä kieli; kirjaimen rinnalle tulee äänne. 2) Kielen eriytyminen alkaa hahmottua uudella tavalla, mikä aluksi merkitsi varsinkin murteiden aseman korostumista.

Puhutun kielen primaarisuuden korostaminen ja kielen toiminnallisen luonteen, erilaisten ilmenemismuotojen sekä jatkuvan muutosprosessin huomioon ottaminen ovatkin olleet meidän vuosisatamme kielitieteen tunnusmerkkejä. Ferdinand de Saussure, junggrammaatikkojen oppilas, jota yleisesti pidetään uudenaikaisen kielitieteen perustajana, vaati lisäksi, että kieltä on tutkittava kokonaisvaltaisesti, strukturaalisesti. Tämä atomistisuutta vastustava periaate yhdessä sen vaatimuksen kanssa, että oli tehtävä selvä ero diakronisen ja synkronisen tutkimuksen välillä, merkitsi kielitieteen metodiikan vallankumousta. Kaikki de Saussuren näkemyksiin pohjaavat kielitieteen koulukunnat on kuitenkin aihetta jättää tarkastelun ulkopuolelle silloin, kun puhutaan perinteisestä kieliopestä. Käytännössä tämä merkitsee paluuta vuosisadan alun kielitieteellisiin teorioihin.⁵

Suomessa julkaistiin v. 1915 Setälän johtaman Kielioppikomitean mietintö, jonka perustellusti voi katsoa edustavan oman aikansa kypsytettyä näkemystä perinteisistä kielioppiteorioista ja joka julkaisemisensa jälkeen on ollut kaikkien kieliopestekijöiden käytettävissä teoreettisena yleisohjeena (Komiteamietintö N:o 6, 1915). Tähän

5) ks. Lyons s. 42-45, Ivič s. 70-77, Karlsson s. 67-75.

laajaan ja huolella laadittuun mietintöön sisältyy näkemyksiä ja ehdotuksia, jotka meillä ovat voineet jäädä vähälle huomiolle tai kokonaan vaille huomiota mutta jotka myöhemmin muualla "keksittyinä" ovat olleet keskeisellä sijalla uusia kielioppiteorioita kehiteltäessä. Otan tarkastelun kohteeksi lauseen jäsentämisen, joka jatkuvasti on kieliopin keskeisimpiä asioita, mikä käy ilmi myös seuraavasta Kielioppikomitean lausumasta (s. 67): "Koska kaikki inhimillinen puhe liikkuu lauseissa --- asettuu, tietenkään kaikista ensimmäisenä sen eteen, joka kieltä tahtoo eritellä, kysymys lauseanalyysistä. Ja niin onkin tämä kysymys ollut ensimmäinen, jossa komitean on täytynyt asettua määrätylle kannalle, ja sen ratkaisemisella on ollut laajakantoinen vaikutus koko kieliopin käsittelyyn."⁶

Ymmärtääksemme Kielioppikomitean esityksen on ensiksi katsottava, miten lause määritellään. Komitea kiinnitti huomiota siihen riskiriitaan, joka syntyy, kun lause määritellään toisaalta 'ajatuksen kielelliseksi ilmaukseksi', toisaalta muodon perusteella 'sellaiseksi saneliitoksi (tai saneeksi), jossa on (tai jonka muodostaa) finiittiverbi (tai joka on helposti finiittiverbillä täydennettävissä)'. "On selvää, ettei mikään lauseanalyysi voi tällaisen monimerkityksisyyden vallitessa antaa oppilaalle selvää käsitystä lauseen luonteesta." Näin päättelee Kielioppikomitea ja jatkaa (s. 78): "Että yleensä on tällä terminologialla toimeen tultu, saattaa näyttää ihmeelliseltä, mutta ainoana selityksenä on, että asiat on opittu kokemuksenomaisella tavalla. Kieltämättä kuitenkin haitat opetukselle ovat melkoiset

6) Lauseen ns. pääjäsenet, subjekti ja predikaatti, ovat olleet paljon kauemmin logiikan kuin kieliopin käsitteitä. Subjekti on "se, josta jotakin sanotaan", ja predikaatti vastaavasti "se, mitä subjektista sanotaan". Vähitellen 1600- ja 1700-luvulla nämä käsitteet omaksuttiin kieliopin termeiksi ja ne saivat seurakseen kopulan, ts. subjektin ja predikaatin toisiinsa liittäjän. Ensimmäinen suomen kielioppi, jossa nämä käsitteet selitetään, on Reinhold von Beckerin v. 1824 ilmestynyt Finsk grammatik: "Uti en fullständig sats eller mening finnes egentligen 1:0 ett subjekt, hvarom något säges, 2:0 ett predikat, det som om subjektet säges; samt 3:0 en copula, det vill säga, ett verbum som förenar subjektet med predikatet" (s. 172). Myös Setälä piti lauseoppinsa ensimmäisissä painoksissa selvyytenä sitä, että täydelliseen lauseeseen kuuluvat nämä kolme elementtiä. Viime vuosisadan lopussa kuitenkin vakiintui käsitys, jonka mukaan predikaatin ainoa osa on verbin finiittimuoto ja tämän tekijäpersoona on subjekti. Tämä käsitys muutti lauseenjäsennyksen ja samalla se merkitsi, että subjekti ja predikaatti muuttuivat kieliopillisiksi nimityksiksi.

siitä, että 'lauseen' määritelmä kenties kaikista lukuisimmissa tapauksissa ei vastaa sitä, mitä sitten kieliopillisessa analyysissä 'lauseeksi' nimitetään, ja että 'lause' edelleen vielä jaetaan 'lauseihin' oppilaan pääsemättä selville, mikä tekee sekä itse kokonaisuuden että sen osatkin 'lauseiksi'."

Komitea toteaa, että niin merkitys kuin muoto-opillinen puoliakin on otettava huomioon. Näitä kahta asiaa ei kuitenkaan voida sisällyttää samaan määritelmään. Niinpä Komitea ehdottaa, että "lauseeksi nimitetään ajatuksen kielellistä ilmausta" ja "jaksoksi nimitetään kielellistä ilmausta, jossa on verbin persoonamuoto ja jossa samalla se subjektipersoonaa, jolle verbin toiminta omistetaan, on ilmaistuna".⁷

Lausuttuaan aluksi käsityksensä lauseanalyysin keskeisestä merkityksestä koko kieliopin käsittelyssä Kielioppikomitea jatkaa (s. 67): "Nykyään koulussa käytetty lauseanalyysi jakaa yleensä - erinäisiä poikkeuksia lukuunottamatta - lauseen heti sen pienimpiin osiin, niin että yleensä kunkin lauseenjäsenen tulee muodostaa yksi ainoa sane". Komitean mielestä tällainen lauseenjäsenitys johtaa useimmissa tapauksissa merkityksen kannalta väärään tulokseen. Esimerkkinä on lause Mies, joka tulee tuolla, on Matin isä. Komitea toteaa, että tämä lause yleensä jäsennetään seuraavasti: mies on subjekti, on predikaatti ja isä predikaatintäyte (tai vaihtoehtoisesti on isä jäsennetään predikaatiksi). Komitean mukaan tällainen analyysi antaa kuitenkin aivan väärän kuvan lauseen todellisesta sisällyksestä ja yhteydestä. Komitean esittämä arvostelu on sisällöltään aivan samanlaista kuin se kritiikki, jota nykyisinkin kohdistetaan ns. perinteiseen lauseenjäsenyksen. Kielioppikomitean perustelut jatkuvat: "Mutta vaikka ei tosin kieliopillisen analyysin asiana saata olla etsiä 'loogillista' tai psykologista' subjektia ja predikaattia, vaan kieliopillista, joka tunnetaan määrättyjen muodollisten ominaisuuksien perusteella, niin ei kuitenkaan edes mikään muodollinen analyysi ole mahdollinen merkitystä silmällä pitämättä. Ja tältä kannaltahan on selvää, ettemme ole tahtoneet sanoa semmoista ajatuksettomuutta, että mies on, emmekä

7) Valma Yli-Vakkuri on Sananjalan (1973) artikkelissaan "Suomen virke ja lause" selvittänyt lauseen ja siihen läheisesti liittyvien käsitteiden määrittelyperiaatteita ja terminologiaa.

tässä tapauksessa myöskään semmoista ajatusta, että mies on isä, vaan lause sisältää nimenomaan, että Matin isä on mies, joka tuolta tulee. On siis selvää, että kieliopilliseltakin kannalta subjekti on koko se saneliitto, joka on ryhmittynyt mies saneen ympärille, siis: mies, joka tuolta tulee, samoin että predikaatti ei ole vain on, vaan on Matin isä." (s. 67-68)

Toisena esimerkkinä Komitea analysoi lauseen Veljeni ystävän nuorin sisar makaa kovin sairaana. Analyysi etenee seuraavasti: Veljeni ystävän nuorin sisar on subjekti ja makaa kovin sairaana on predikaatti; veljeni ystävän määrittää ilmausta nuorin sisar ja vastaavasti ilmaus kovin sairaana finiittiverbiä makaa. Vasta kun analyysiä jatketaan niin pitkälle, että tullaan kaksisaneisiin sanaliittoihin, antaa tavanomainen analyysitapa Komitean mukaan oikean tuloksen (nuorin määrittää sanetta sisar ja veljeni sanetta ystävän).

Sama lokeroituna:

Veljeni	ystävän	nuorin	sisar	makaa	kovin	sairaana
Veljeni	ystävän	nuorin	sisar	makaa	kovin	sairaana
Veljeni	ystävän	nuorin	sisar	makaa	kovin	sairaana
Veljeni	ystävän	nuorin	sisar	makaa	kovin	sairaana

Tämän jälkeen Komitea huomauttaa painokkaasti, että se jäsenyys, jota on vaadittava, "ei kieliopin kannalta ole ainoastaan semologinen, vaan samalla kertaa myös yhtä olennaisesti morfologinen".

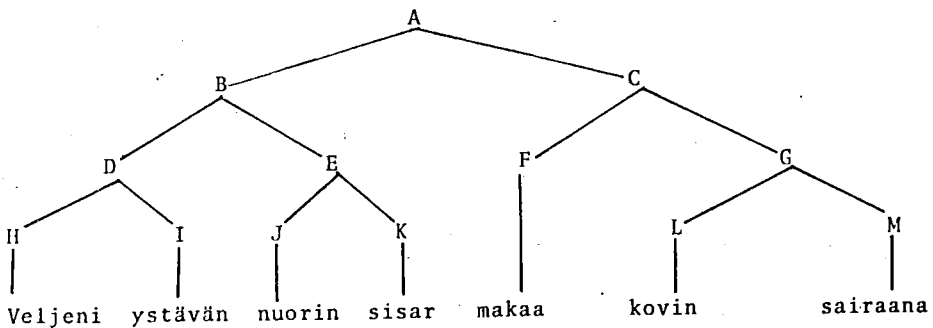
Esimerkkilauseiden jäsenyys jo osoitti, että Kielioppikomitean esittämä lauseanalyysin malli on periaatteessa aivan sama kuin strukturaalikielitieteen kehittämä välittömien muodostinten analyysi eli IC-analyysi.⁸ Komitea lausuu tämän analyysin periaatteet julki myös sanallisesti todetessaan, että "ne osat eli jäsenet, joihin lause lähinnä jakautuu, saattavat sisältää ja sisältävät kaikista useimmissa tapauksissa useamman kuin yhden saneen. Tällöisen useampisaneisen jäsenen keskuksena on tosin kyllä yksi sane, 'edussane', jonka ympärille muut saneet ryhmittyvät- ja tällä saneella on kieltämättä erinomaisten suuri kieliopillinen merkitys sekä muotoon että merkitykseen

8) Tähän onkin Paavo Siro uskettain kiinnittänyt huomiota; ks. Siro 1978 s. 362-363.

katsoen. Mutta sittenkin on ehdottomasti pidettävä kiinni siitä, etteivät nämä edussanat semmoisinaan ole suhteessa toisiinsa, vaan itse jäsenet." (s. 68-69.)

Tarkasteltuaan "perinnäisen" ja itse suosittamansa lauseenjäsenyksen eroa vielä lisäesimerkkien valossa Komitea tulee seuraavaan loppupäätelmään: "Tässä kohdin ei näytä vielä olevan korjaus muuten aikaansaataavissa kuin siten, että lauseanalyysin menettelytapa muutetaan, s.o. että lause ensinnä jaetaan niihin jäseniinsä, joihin se lähinnä merkityksen perusteella ja edussaneiden laatua silmällä pitäen jakautuu, ja nämä jäsenet vuorostaan, mikäli syytä on, uudelleen. Tästä on sekini etu, että koko lauseen jäsenyys muodostuu oppilaille hedelmällisemmäksi ja ajatusta kehittävämmäksi kuin nykyään. Ja kun tässä analyysissä erikoista huomiota tulee kiinnitettäväksi 'edussaneihin', ei myöskään menetetä mitään entisen analyysitavan eduista." (s. 70.)

Kielioppikomitean lauseenjäsenysperiaate voidaan hyvin pukea esim. puudiagrammin muotoon seuraavaan tapaan:

Tajuamme Kielioppikomitean lauseenjäsenystä koskevan ehdotuksen laajuuden ja kauaskantoisuuden, kun ajattelemme, kuinka keskeinen asema IC-analyysillä on ollut lauserakennekielioppien ja muidenkin uuden aikaisten kielioppimallien kehittämisessä. Myös Kielioppikomitea itse oli tietoinen esityksensä käänteentekevistä merkityksestä, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi: "Tämä muutos voi ensi hetkessä tuntua verraten vähäiseltä, mutta tarkemmin katsoen siitä seuraavat erittäin suuret muutokset koko kieliopin esitysmuotoon" (s. 70). Hetkeä myöhem-

min Komitea vielä toteaa, että muutos "johtaa itse kieliopin järjestelmän muuttamiseen" (s. 71).⁹

Kukaan ei tietääkseni ole yksityiskohtaisesti tutkinut, missä määrin Kielioppikomitean lauseenjäsennystä sekä kieliopin järjestelmää ja jaotusta koskevat näkemykset ovat sovellettuina päässeet hedelemöittämään kielioppejamme, missä määrin jääneet hyödyntämättä. Yleistoteamuksena voi kuitenkin sanoa, että keskeisin osa eli juuri lauseanalyysi ei vielä kukaan ole edennyt Komitean esityksen tasolle. Tähän on epäilemättä suuresti vaikuttanut se, että strukturalismi, kielitieteen merkittävimpiin kuuluva teoria, on meillä jäänyt kovin vähälle huomiolle, mikä puolestaan on vaikeuttanut myös myöhempien strukturalismin muunnosten ja niiden pohjalta syntyneiden uusien teorioiden omaksumista. (Kuvaavaa on, että näidenkin päivien ohjelmasta, johon on sisällytetty kiitettävän paljon eri kielioppimalleja, puuttuu strukturaalikielioppi, jonka klassisena edustajana on totuttu pitämään lauseenrakenne- 1. PS-kielioppia.)

Olen viipynyt pitkään Kielioppikomitean lauseanalyysin periaatteissa, koska ne mielestäni jatkuvasti antavat hyvän lähtökohdan myös kouluopetukseen sovellettavan lauseanalyysin mallin kehittelyyn. Sama pätee moniin muihinkin Kielioppikomitean esityksiin. Tällaisia ovat esim. sane ja sana -kategorioiden erottaminen toisistaan, kielen-

9) Perinteinen kieliopin jako, joka perustuu jo kreikkalaisten grammatikkojen käsityksiin, sisältää kolme osaa: 1) äänneoppi, 2) muotooppi 1. morfologia, 3) lauseoppi 1. syntaksi. Tämän vanhan kolmijaon tilalle John Ries esitti viime vuosisadan lopulla uuden jaon: 1) äänneoppi, 2) sanaoppi, joka jakaantuu muoto- ja merkitysoppiin, 3) syntaksi, joka niinkään jakaantuu muoto- ja merkitysoppiin. Tähän Riesin jakoon pohjautuu myös tunnetun ruotsalaisen kielentutkijan Adolf Noreenin tämän vuosisadan alussa esittämä kieliopin jako: 1) äänneoppi, 2) muotooppi, 3) merkitysoppi. Kielioppikomitea, joka monissa muissakin asioissa asettui Noreenin ajatusten kannalle, huomauttaa (s. 74), että Noreenin esittämä kieliopin jaotus on "ainoa tähän asti esitetty jako, jolla on yhtenäinen jaonperustus ja todellista tieteellistä arvoa". Teoriassa asia oli näin, käytännössä toisin. Kielioppikomitea jatkaa (s. 74): "Joka tapauksessa on Noreenin järjestelmä niin perinpohjaisesti poikkeava nykyisestä käsitystavasta ja niin monimutkainen, ettei, niinkuin aikaisemmin on huomautettu, voi olla puhettakaan siitä, että se semmoiseen sovellutettaisiin koulutustarvetta varten tarkoitettuun esitykseen." Kielen ilmiöt ovat siinä määrin toisistaan riippuvaisia, kuten Kielioppikomiteakin huomauttaa, että aukottoman jaotuksen esittäminen lienee käytännössä mahdotonta. Riesin esittämään kolmijakoon pohjautuvat periaatteissa niin Setälän kuin Penttilän ja Ikolankin kieliopit. Olennaista on se, ettei tehdä jyrkkää eroa muoto- ja merkitysopin välillä.

kuvauksen formaalisuuden periaate, spesies ja aspekti ym., joita tässä yhteydessä en voi yksityiskohtaisesti tarkastella. Teoreettisena mallinakaan perinteinen kielioppi ei edellä sanotusta huolimatta ole puutteeton tai itseriittävä. Se joutuu vähitellen väistymään uudempien kielioppimallien tieltä, ellei se itse pysty uusiutumaan ja muuntumaan uuden tietämyksen vaatimusten mukaisesti. Tähän sillä mielestäni kuitenkin on mahdollisuudet.

Lopuksi esitän luettelomaisesti joitakin tässä yhteydessä perustelemattomiksi väitteiksi jääviä käsityksiäni perinteisen kieliopin eduista ja haitoista.¹⁰

Aloitetaan eduista:

1. Perinteinen kielioppi voi nimensä mukaisesti nojautua pitkän tradition antamaan tukeen. Konkreettisesti tämä merkitsee mm. lukuisten erikielisten perinteisten kielioppien, erikoistutkimusten ja sanakirjojen olemassaoloa. Tällä on tiettyä merkitystä, sillä jokainen teoreettinen kielioppimalli vaatii ennen laajamittaista käyttöön soveltamista sekä testaamista että kielen sanaston järjestämistä teorian edellyttämällä tavalla.¹¹
2. Luonteeltaan notionaalisena perinteinen kielioppi antaa tiettyä yhteismitallisuutta eri kielten kuvauksiin. Tästäkin on hyvänä esimerkkinä Kielioppikomitean mietintö, jossa on tietoisesti pyritty ottamaan huomioon ehdotusten soveltuvuus paitsi suomen kielen myös ruotsin ja meillä tavallisimmin opetettavien vieraiden kielten kuvaamiseen.
3. Perinteisen kieliopin kuvauksessa ovat mukana kielen kaikki taot, joskin niiden kuvaamistarkkuudessa on eroja.
4. Perinteinen kielioppi on muuntumiskykyinen. Se pystyy jossain määrin omaksuma muidenkin kielioppimallien näkemyksiä ja hyö-

10) Luettelon yksinomaisena tarkoituksena on inspiroida symposiumissa käytävää keskustelua, ja tästä syystä väitteet ovat ylimalkaisia ja tahallisesti kärjistettyjä, osin päällekkäisiä ja keskenään ristiriitaisiakin.

11) Ks. esim. Lyons s. 158-160

dyntämään näiden kehittelemiä metodeja.

5. Perinteinen kielioppi on käytännössä kiistattomasti osoittanut toimivuutensa - ja myös puutteensa, mikä merkitsee kritiikkiä ja sen inspiroimaa kehitystä.

Sitten haittoja:

1. Perinteinen kielioppi on staattinen. Se kuvaa kieltä ensisijaisesti valmiina rakennelmana eikä ota riittävästi huomioon kielen funktionaalista puolta, ts. sitä, että kieli kommunikoinnin välineenä on jatkuvaa toimintaa.
2. Luonteeltaan notionaalisena perinteinen kielioppi operoi kategorioilla ja termeillä, jotka monissa tapauksissa on määritelty lähemällä kielenulkoisesta tai jonkin yksittäisen kielen todellisuudesta, eikä se näin ollen kiinnitä huomiota eri kielten relevantteihin suhteisiin.
3. Perinteinen kielioppi ei tee selvää eroa synkronisen ja diakronisen kuvauksen välillä eikä aina myöskään deskriptiivisen ja preskriptiivisen välillä.
4. Perinteinen kielioppi on atomistinen. Se ei ota huomioon kielen eri ilmiöiden riippuvuutta toisistaan ja kokonaisuudesta, ts. se rakentuu liiaksi kontekstittomien kielen elementtien varaan.
5. Perinteinen kielioppi on yksitasoinen eikä ota huomioon kielen hierarkkista rakennetta, mikä vaikeuttaa varsinkin kielen syntaktisen ja semanttisen tason kuvaamista.

Puutteistaan huolimatta perinteinen kielioppi on yhä käyttökelpoinen teoreettinen malli, jota voidaan soveltaa kouluopetukseen. Tällaisia malleja on muitakin ja kehittyvä kielitiede luo niitä uusia. Kielioopin tai sen opettamiseen soveltuvien oppikirjojen tulevaisuudesta ei siis tarvitse olla huolissaan. Perusteltua huolestumista sitä vastoin aiheuttaa näkemys, jonka mukaan koulujen äidinkielen ja vieraiden kielten opetuksessa tulisi kokonaan luopua systemaattisesta kielioopin opettamisesta, sillä toteutuessaan tällainen kehitys oman käsitykseni mukaan olisi koko kielenopetuksellemme erittäin turmiollinen.

LÄHDELUETTELO

- von Becker, R. 1824. Finsk grammatik. Abo.
- Hakanen, A. 1973. Adjektiivien vastakohtasuhteet suomen kielessä.
Forssa.
- Hakulinen, A., Ojanen, J. 1970 Kielitieteen ja fonetiikan terminologiaa. Helsinki.
- Ikola, O. 1968. Suomen kielioppi ja oikeakielisyysopas. Suomen kielen käsikirja. (toim. Ikola, O.) Tapiola. 1968. (Nyky-suomen käsikirja (toim. Ikola, O.) Uudistettu laitos. Espoo 1977.)
- Itkonen, E. 1966. Kieli ja sen tutkimus. Helsinki.
- Ivič, M. 1966. Kielitiede ennen ja nyt. (suom. Hakulinen, A.) Helsinki.
- Jespersen, O. 1958. The Philosophy of Grammar. London.
- Karlsson, F. 1977. Johdatusta yleiseen kielitieteeseen. Helsinki.
- Komiteamietintö N:o 6. 1915. Helsinki. (=Kielioppikomitean mietintä)
- Lyons, J. 1968. Introduction to Theoretical Linguistics.
Cambridge.
- Penttilä, A. 1957. Suomen kielioppi. Porvoo. (Toinen, tarkistettu painos. Porvoo 1963.)
- Setälä, E.N. 1880. Suomen kielen lauseoppi. Helsinki. (Kuudestoista painos. (tark. Sadeniemi M.) Keuruu 1973.)
- Setälä, E.N. 1898. Suomen kielioppi. Äänne- ja sanaoppi. Helsinki. (Yhdeksästoista painos. (Setälä, E.N. - Sadeniemi, M.) Helsinki 1972.)
- Siro, P. 1978. Mistä substantiivi ja verbi tulevat? Rakenteita. Juhlakirja Osmo Ikolan 60-vuotispäiväksi 6.2.1978. Turku.
- Siro, P. 1964. Suomen kielen lauseoppi. Helsinki.
- Yli-Vakkuri, V. 1973. Suomen virke ja lause. Sananjalka 15.
Turku.